

«Сейфуллин оқулары – 16: Жаңа формациядағы жастар ғылыми – Қазақстанның болашағы» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференциясының материалдары = Материалы Международной научно-теоретической конференции «Сейфуллинские чтения – 16: Молодежная наука новой формации – будущее Казахстана». - 2020. - Т.І, Ч.3 - С.20-23

КЕСКІНДЕМЕ ПӘНІ АРҚЫЛЫ БОЛАШАҚ ДИЗАЙНЕРЛЕРГЕ КӨРКЕМДІК КӘСІБИ БІЛІМ БЕРУ ЖОЛДАРЫ

Сыдығалиев Д.С., Сыдығали Д.Д.

Бүгінгі таңда тәуелсіз мемлекетіміздің өркениетке жету жолындағы өр талабына тұғыр боларлықтай ұрпақ оқыту, тәрбиелеу ісін жаңа сапалық өзгерістер деңгейіне көтеруді мақсат етеді. Суретші-ұстаз алдындағы басты мақсат-сапалы білім мен саналы тәрбие беру, тұлғаның заман талабы мен ағымына сай қалыптасуына ықпал ету. Осы мақсатта болашақ дизайнерлерді жан – жақты жетілдіруде таным баспалдақтарына жетелер дағды – машықтарды қалыптастыруға жол ашатын оқыту мен тәрбие технологиясын жете білу, меңгеру, біліктілігін арттыру, әлемдік даму үрдісіне қатысар тұлға даярлау барысында кескіндеме өнерінің маңызы зор.

Болашақ дизайнердің кәсіби деңгейде қалыптасуы ол жоғарғы оқу орнындарында көркем өнерді игерудің алғашқы кезеңдеріне байланысты.

Үміткердің алдыңғы білім деңгейі - орта (толық) жалпы білім, сонымен қатар сурет, кескіндеме және композиция бойынша кәсіби білімі мен дағдылары алдын-ала сұхбаттасу және кәсіби бағдар (емтихандарды тапсыру) кезінде анықталады.

Жоғары кәсіптік білім берудің жаңа білім беру бағдарламаларына ауысуы жағдайында студенттерді «Дизайн» мамандығына даярлау кезінде қалыптаса бастаған жағдайды негізгі мәселе деп атауға болады. Әсіресе, кәсіби білім берудің бастапқы кезеңінде осы саладағы көркемөнер пәндері бойынша теориялық және әдістемелік әзірлемелердің жоқтығы өте ауыр. Дизайнерлердің бірқатар мамандықтарындағы кәсіби біліктілігі деңгейі (өнеркәсіптік дизайн, сәулеттік дизайн, костюм дизайны, графикалық дизайн және т.б.) студенттердің көркемдік білімінің сапасына байланысты.

Әр факультет пен кафедраның мамандануын құрайтын және осы факультетті басқа факультеттерден ерекшелейтін өзіндік пәндер шеңбері бар. (5B042100) «Дизайн» мамандығы бойынша оқитын студенттерге шығармашылық пәндер: сурет, арнайы сурет, кескіндеме, композиция, графика техникасы, тұстану және т.б. Оларды оқу білімгерге көркем материалдармен жұмыс жасауда белгілі бір техникалық дағдыларды, дамыған қиял мен шығармашылық ойлауды қажет етеді.

Өкінішке орай, сәулет-құрылыс факультетінің бірінші курсына түскен студенттердің білім деңгейі әрдайым осы талаптарға сай бола бермейді. Әсіресе, бірінші курс студенттерін оқытудың айқын мәселелерін «Кескіндеме» сияқты оқу пәнінің мысалынан көруге болады. Кескіндеме

жаттығуы оқушы табиғатынан, пассивті түрде көшірмейтін, бірақ саналы түрде үлгіні зерттейтін, жаңа білім алатын етіп құрылуы керек. Жаңа бастаған суретшінің назарын сурет салуға аудару керек, өйткені сурет кескіннің негізі болып табылады: «Ал сурет барлық басқа бөліктердің бастауы және негізі болып табылады, ол бояуларды жояды және заттарды бір-бірінен ажыратады.

Кескіндеме - факультеттегі қиын шығармашылық пәндердің бірі, өйткені көркем материалдармен жұмыс жасауда практикалық тәжірибеден басқа, стандартты емес түстерді қабылдау, түс пен ауаның перспективалары мен жарықтандырудың негізгі заңдылықтарын білу қажет.

Университетке түскеннен кейін бірінші курс студенттерінің көпшілігі академиялық кескіндеме сабақтарына жалпы білім беретін мектепте алған білімдерімен келеді, ал қалғандары көркемсурет мектептерінде, колледждерде немесе мектептерде оқиды және университетке жақсы дайындықтан өтеді. Сондықтан бастауыш көркемдік білімі жоқ студенттер оқудың бірінші жылында «артта қалуы» мүмкін.

Екінші жағынан, өнер мектебінде, колледжде немесе мектепте үлкен жетістікке жеткен, бірінші курсты аяқтаған көптеген студенттер өздерінің шығармашылық қабілеттерін толық көрсете алмайды. Оларға бұған дейін оңай берілген тапсырмаларды орындау кезінде де қиындықтар туындауы мүмкін. Себебі, бірінші курс студенттері жаңа оқыту жүйесіне және мүлдем жаңа талаптар мен міндеттерге тап болып, әр-түрлі психологиялық қолайсыздықты бастан кешіреді. Алайда, бірінші курс студенттерінің дайындық деңгейінің әртүрлі болуына қарамастан, сурет салуды үйрететін оқытушы барлық студенттермен жұмыс барысында осындай проблемаларға тап болады.

Кескіндеме пәнін оқуда барлық білімгерлер алғашқы қадамдарын арнайы оқу қойылымдарынан, натюрморттан бастайды. Натюрморт - бұл оқытуда жиі қолданылатын кескіндеме жанры. Бұл кескіндеменің пластикалық және колористік мүмкіндіктерін барынша ашып қоймайды, сонымен қатар суретшінің шығармашылық ойлау қабілеті мен ерекшеліктерін дамытады.

Кәсіби сурет салудың алғашқы қадамы - бұл білімгер үшін заттың тұрақты түсі туралы ұғымын игеру сәтімен басталады. Оны әрі қарай дамытудың міндеті - табиғаттағы бүкіл бейнелік құбылысты түсіну, табиғаттың шынайы түс көрінісін көру - объектілердің әртүрлі түстерінің және олардың беткі қабаттарының жарық-ауа ортасымен күрделі байланысының нәтижесі. Кескіндеме сабақтарында тұтас дүниетанымның көрінісі, қоршаған ортаның, әлемнің сұлулығы мен адамның рухани дамуын бейнелеу, сонымен қатар таңдаған мамандығы бойынша табысты жұмыс істеуге қажетті оның қасиеттері, қабілеттері, мен дағдыларының жиынтығы ерекше мәнге ие. Болашақ дизайнерлердің кәсіби даярлау мәселелерін шешуде кескіндеме нақты көркем сауаттылықтың, композициялық және шығармашылық ойлаудың негізін құрайды, түс үйлесімі, формасы,

пропорциясы сезімін дамытады, ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүргізу дағдыларын және оның барлық кезеңдерін дәйекті түрде өтуге көмектеседі.

Белгілі әдіснамалық қағида, түс қатынастарының принципі нақты түсті суретті көруге және оны бір уақытта жіберуге көмектеседі. Бірінші курс студенттері өздері бейнелейтін тақырыптың түсіне ұқсас палитрада түстер жасауға тырысады және суретті қағазға осы түспен бояйды. Нысандарды сырлаудың барлық деректемелерінің нақты көшірмесінде олардың дамуының белгілі бір кезеңінде олар кескіндеме міндетін көреді. Бірақ бұл мүлдем мүмкін емес, өйткені кескіндемеде объектінің суретін түстермен емес, сонымен қатар заттардың пішінін де, кеңістігін де, заттар құрылымын да білдіретін объектіні суреттеуді қалыптастыратын жекелеген дақтардың түсіндегі айырмашылықты көбейтуге болады.

Оқытушы мұндай көшіру әрекеттерін үзбеуі керек. Бұл балалардың бояу тәсілінің жалғасы сияқты, бірақ көрудің жоғары деңгейінде. Мұндай «көшіру» тақырыпқа және түстің өзіне деген назарын дамытады, нәзік түс сезімін дамытады, тақырып пен кескінге деген сүйіспеншіліктің дәлелі. Сондай-ақ, бұл кейде ерекше суреткерлік талантты көрсетеді. Біртіндеп нысандарды, олардың жеке жерлерін бір-бірімен салыстыру арқылы түс қатынастары ұғымына біртіндеп көшу керек. Білімгерлерді біртіндеп бір затқа емес, бірнеше затқа - екі затқа, содан кейін үш немесе одан да көпке, ал соңында барлық затқа біртұтас қарау керек екендігін, сондықтан әр нүктенің түсін алдын-ала анықтап алу қажет.

Кескіндемені оқыту процесінде терминологияны, бейнелеу өнерінің заңдылықтарын игеру арқылы, білімгерлер жаңа материалды тез меңгереді және олардың алдында шығармашылық дизайнерлік мүмкіндіктер ашылады.

Кескіндемені оқыту таным процесінің өзара әрекетін қамтитын дидактиканың жетістіктеріне негізделеді және оқытушы мен білімгердің өзара байланысты қызметін көрсетеді. Бұл өзара байланыс оқытудың мақсаттары мен міндеттерін білудің, оқытудың әртүрлі әдістері мен құралдарын, сонымен қатар білімгерлердің пән мазмұнының барлық көлемін меңгеруіне бағытталған оқу процесін ұйымдастырудың формаларын қолдану арқылы жүзеге асырылады.

Кез-келген суретші немесе дизайнер біреуден үйрену арқылы немесе біреудің стиліне еліктеп, белгілі бір мәдени адамдарға қосылуы керек. Кәсіби суретші қиын және даулы кезеңінде тәрбиеден өтеді, осындай шығармашылық дайындықтан, тәуелсіз жолды бастан өткермесе, ол өмірлік маңызы бар, жаңаруға қабілетті тұлға бола алмайды.

Бүгінгі таңда, білімгерлермен жұмыс жасау әдістері мен нысандарын өзгерту тенденциясы күшейе бастады, яғни көркем білім беру мазмұны ең алдымен, кәсіптік оқу орындарының даму тұжырымдамаларымен байланысты.

Бұл мәселенің ең перспективалы шешімі сурет салу теориясы мен практикалық дағдыларын зерделеу үшін жеке негізде құрылған оқу процесінің мақсатты ұйымдастырылуы болуы мүмкін, бұл студенттердің дизайн қарқындылығы мен шығармашылық белсенділігінің дамуына оң әсер

етеді. Мұның бәрі білім беру тапсырмаларының жүйесін, оқушылардың жоғары ойлау белсенділігі мен зияткерлік және шығармашылық әлеуетін талап ететін оңтайлы қиындықтарды кескіндеме бойынша шығармашылық жұмыстарды жүзеге асыруда қолдау табуы керек, нәтижесінде олардың ойлау, талдау, синтездеу және шығармашылық міндеттерді шешудің өзіндік жолдарын іздеу тәжірибесі жинақталады.

Қазіргі заманғы көркем мектептері мәдени құбылыс бола отырып, суретшіге немесе дизайнерге ерекше әсер етеді. Кез-келген көркемсурет мектебі өзінің кәсіби бағытын дамыта отырып, басқа өнер мектептерінің маңызды жетістіктерін белсенді түрде біріктіреді және осылайша өзін-өзі жаңарту мүмкіндігін арттырады. Алайда бейнелеу өнері мектебі - бұл тек мамандыққа, ұлттық және әлемдік көркем мәдениетке бір жақты кіріспе негізінде қарау емес, ол негізін құрайтын бағана тіреу. Шығармашылықтың басқа да көптеген ерекшеліктері білімгердің рухани және ерікті күш-жігеріне, кейде тіпті қарапайым еңбекқорлығына, сүйікті ісіне берілгендігіне, бүкіл жеке басын маңызды міндеттерге шоғырландыруға байланысты.

Қазіргі заманғы педагогикалық технологияларды көркемдік және педагогикалық білімге жеке-дара негізде енгізу негізгі академиялық күзіреттерді қарқынды игерудің жан-жақты педагогикалық жүйесін құруға және болашақ дизайнерлерге шығармашылық әлеуетін дамытуға мүмкіндік беретін бірден-бір құрал ретінде қарастыру қажет.

Шығармашылық әлеует дегеніміз - бұл аналитикалық және шығармашылық ойлауда, танымдық белсенділікте, белгісіз жағдайда әрекет ете алатын және оқыту міндеттеріне өзіндік шешім таба алатын зияткерлік қабілет. Бұл жағдайда педагогикалық технология білім беру процесінің тұтастығымен және әдістемелік шарттардың жиынтығымен сипатталатын белгілі бір педагогикалық жүйе ретінде әрекет етеді, оның ішінде әр түрлі формалар, оқу құралдары және мұғалім мен оқушы арасындағы ынтымақтастық әдістері. Кескіндемені оқыту процесінде білім, білік және шығармашылық белсенділік тәжірибесін игерудің тиімді нәтижесіне қол жеткізу әр оқушының қабілеті мен шығармашылық әлеуетіне сүйене отырып жүзеге асырылады.

Инновациялар мен оқыту дәстүрлерінің ерекше үйлесімі көркемдік білім беру мен дизайнерлік білімге тән, өйткені студенттерді оқыту барысында тек оқу материалы ғана емес, сонымен бірге оны беру формасы да маңызды. Осы аспектіні (моральдық және практикалық) жан-жақты қарастырмай, суретші-ұстазға білімгерлердің шығармашылық белсенділігін «басқару» өте қиын немесе мүмкін емес.

Бүгінгі таңда біз көркемдік білім беру саласында да, дизайнерлік білім саласында да жаңа білім беру технологияларын белсенді іздеудің куәсі болып отырмыз. Аймақ жағдайында немесе белгілі бір университет аясында жалпы кәсіптік пәндер циклін оқытуда бірыңғай тәсілдер мен талаптарды дамыту (кескіндеме, сурет салу және т.б.) немесе көркем кәсіптік білім берудің теориялық және әдіснамалық үлгілері, атап айтқанда өнер пәндері бойынша дизайнерді даярлау технологиясы - бұл жан-жақты мәселе. Оны шешу

дизайнерлік білім беру, бейнелеу өнері саласындағы көркемдік және педагогикалық қызметтің барлық түрлері өкілдерінің, сонымен қатар мұғалімдер мен әдіскерлердің бірлескен күш-жігерін қажет етеді.

Әдебиеттер тізімі

1. Полный курс. Рисунок и живопись / Хейзл Гаррисон.- М., 2012.
2. Живописная грамота. Основа пейзажа / В.Визер.- Киев.,2006.
3. Ломоносова М.Т. Графика и живопись: учебное пособие.
4. Territory Management: Urban Planning and Recreational Planning of Populated Areas in the Republic of Kazakhstan in the Second Half of the 20th Century /A.A.Kornilova, Y.M.Khorovetskaya, S.E., Mamedov, T.Z.Ospanov, D.Y Sarsembayeva // Journal of Environmental Management and Tourism.- Volume 10, Issue 6, Fall 2019.- Pages 1295-1302